

СЕКЦІЯ 1 СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ ВПЛИВУ МІСЬКОЇ ЗАБУДОВИ НА ДЕЛІНКВЕНТНУ ПОВЕДІНКУ

ANALYSIS OF EXISTING METHODS OF URBAN DEVELOPMENT'S IMPACT ON DELINQUENT BEHAVIOR

У статті здійснюється детальний аналіз впливу міської забудови та архітектурних рішень на рівень делінквентної поведінки. Досліджуються різні методи, що демонструють, як планування і дизайн міського середовища можуть сприяти зниженню кримінальної активності. Аналіз охоплює принципи «преступності, що залобігається через дизайн навколишнього середовища» (CPTED), досвід успішних проєктів і програми, що довели свою ефективність у боротьбі з злочинністю через зміни в міському просторі. Визначаються ключові архітектурні та планувальні стратегії, які можуть бути впроваджені для покращення безпеки, такі як поліпшення освітлення, створення відкритих громадських просторів, удосконалення просторової організації і забезпечення активної присутності громадянської інтеграції архітектурних рішень у стратегії зниження злочинності та надає рекомендації для архітекторів і міських планувальників. Дослідження актуальне через потребу створення безпечного міського середовища, оскільки архітектурні рішення та забудова мають прямий вплив на рівень злочинності. Зростання урбанізації підсилює важливість розуміння просторових чинників, які можуть сприяти або знижувати кримінальну активність.

Мета – аналіз існуючих методів впливу міської забудови на делінквентну поведінку та розроблення рекомендацій щодо зменшення рівня злочинності через удосконалення архітектурних рішень.

Результати дослідження підтверджують, що міська забудова та архітектурні рішення суттєво впливають на рівень делінквентної поведінки. Покращене освітлення знижує злочинність завдяки підвищеній видимості, а відкриті громадські простори зміцнюють соціальні зв'язки, посилюючи громадський контроль. Грамотне планування унікатиме ізольованих ділянок, що приваблюють злочинців. Інтеграція концепцій «природного нагляду», «розбитих вікон» та CPTED створює безпечне середовище, що підвищує якість життя мешканців і формує здорові громади.

Міське середовище визначає рівень злочинності, і сучасні архітектурні підходи можуть суттєво змінити соціальну динаміку. Інтеграція архітектурних рішень із соціальними стратегіями є ключовою для створення безпечних і життєздатних міст. Розроблення ефективних рішень ураховує широкий спектр чинників, забезпечуючи комфортні умови для розвитку урбаністичних територій.

Ключові слова: міська забудова, архітектурні рішення, делінквентна поведінка, рівень криміналу, дизайн навколишнього середовища, безпека міського середовища, CPTED, громадські простори, освітлення, планування міста.

The article provides a detailed analysis of the impact of urban development and architectural solutions on the level of delinquent behavior. Various methods are examined to demonstrate how the planning and design of the urban environment can contribute to reducing criminal activity. The analysis encompasses the principles of Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED), the experience of successful projects, and programs that have proven effective in combating crime through changes in urban space. Key architectural and planning strategies are identified for enhancing safety, such as improving lighting, creating open public spaces, refining spatial organization, and ensuring active community presence. The article emphasizes the importance of integrating architectural solutions into crime reduction strategies and offers recommendations for architects and urban planners.

The research is relevant due to the need to create a safe urban environment, as architectural solutions and development directly impact crime rates. The increase in urbanization heightens the importance of understanding spatial factors that may promote or reduce criminal activity.

The objective is to analyze existing methods of urban development's impact on delinquent behavior and to develop recommendations for reducing crime levels through improved architectural solutions.

The results confirm that urban development and architectural solutions significantly influence delinquent behavior. Enhanced lighting reduces crime due to increased visibility, while open public spaces strengthen social ties and enhance community control. Effective planning helps avoid isolated areas that attract criminals. The integration of "natural surveillance," "broken windows," and CPTED concepts creates a safe environment, improving residents' quality of life and fostering healthy communities.

The urban environment determines crime levels, and modern architectural approaches can substantially alter social dynamics. Integrating architectural solutions with social strategies is key to creating safe and viable cities. The development of effective solutions considers a wide range of factors, ensuring comfortable conditions for the development of urban areas.

Key words: urban development, architectural solutions, delinquent behavior, crime level, environmental design, urban environment safety, CPTED, public spaces, lighting, city planning.

УДК 316.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.67.1>

Лещенко П.О.

аспірант кафедри соціальних структур та соціальних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Вступ. Міська забудова та архітектурний дизайн відіграють вирішальну роль у формуванні безпеки та захищеності міських середовищ. Взаємозв'язок між побудованим середовищем і делінквентною поведінкою привертає все більшу увагу, оскільки урбанізовані території стикаються зі зростаючими рівнями злочинності, які залежать від різних просторових і дизайнерських чинників. Розуміння того, як конкретні елементи міського планування, такі як освітлення, відкриті простори та організація простору, впливають на рівень злочинності, є ключовим для розроблення ефективних стратегій щодо зменшення делінквентної поведінки.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження впливу міської забудови на делінквентну поведінку зумовлена зростаючою потребою у створенні безпечного та комфортного міського середовища. Сучасні міста стикаються з численними викликами, пов'язаними зі злочинністю, яка має прямий зв'язок із характеристиками забудови та архітектурними рішеннями. З огляду на урбанізацію та зростання населення, особливо важливо зрозуміти, як просторові параметри та дизайн міських районів впливають на рівень кримінальної діяльності. Важливість цього дослідження підкріплюється тим, що правильне планування і модернізація міського середовища можуть суттєво знизити ризик делінквентної поведінки, забезпечуючи більш безпечні та сприятливі умови для мешканців. Розроблення та впровадження ефективних архітектурних рішень можуть не лише зменшити рівень злочинності, а й сприяти соціальній інтеграції, підвищенню якості життя та зміцненню громадського порядку, що робить це дослідження актуальним для сучасних міст та їхніх жителів.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз існуючих методів впливу міської забудови та архітектурних рішень на рівень делінквентної поведінки. Зокрема, досліджується, як певні аспекти міського планування та архітектури можуть як сприяти зниженню кримінальної активності, так і, навпаки, стимулювати її зростання. Водночас у статті розглядаються пропозиції та практичні рекомендації щодо вдосконалення міського середовища, які спрямовані на зменшення рівня злочинності, створення безпечних та комфортних просторів для мешканців міста.

Аналіз попередніх результатів. Міська забудова та архітектурні рішення відіграють важливу роль у визначенні рівня злочинності в урбанізованих районах. Джейн Джейкобс у книзі «Смерть і життя великих американських міст» (1961) досліджував концепцію «Природний нагляд», яка підкреслила важливість забезпечення умов, котрі дають змогу людям легко спостерігати за громадськими просто-

рами. Цей принцип передбачає, що відкриті та прозорі простори, де люди мають можливість контролювати навколишнє середовище, зменшують імовірність учинення злочинів завдяки підвищеній видимості і соціальному контролю. Також теорія «Розбитих вікон» (Broken Windows Theory), розроблена Джеймсом К. Вілсоном і Джорджем Л. Келлінгом у статті Broken Windows (1982), стверджує, що неприбрані та занедбані райони можуть заохочувати до подальших злочинних дій. Вони доводять, що навіть дрібні ознаки занедбаності можуть призвести до серйозніших злочинів, якщо їх не усунути своєчасно. Тому підтримання порядку і охайності є ключовим чинником у зниженні рівня злочинності. Концепція CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design), розроблена Оскаром Ньюманом у книзі Defensible Space: People and Design in the Violent City (1972), є однією з найбільш відомих у цій сфері. CPTED акцентує увагу на проектуванні міських просторів із метою мінімізації можливостей для вчинення злочинів.

Виклад основного матеріалу. Вивчення впливу міської забудови на делінквентну поведінку є важливою темою в контексті сучасного урбаністичного планування та безпеки міського середовища. Міські райони, де швидко змінюються архітектурні та планувальні рішення, можуть суттєво впливати на рівень кримінальної активності. Цей взаємозв'язок стає особливо актуальним в умовах глобальної урбанізації, де щільність населення зростає, а просторові та соціальні умови вимагають нових підходів до забезпечення безпеки.

Делінквентна поведінка є важливим аспектом соціальних досліджень, що вивчає порушення соціальних норм і законів. У контексті взаємозв'язку між міською забудовою та рівнем кримінальної активності делінквентна поведінка проявляється як відхилення від установлених правил, що може виявлятися у різних формах – від дрібних проступків до серйозних кримінальних злочинів. Основні ознаки делінквентної поведінки включають порушення законів, асоціальність і соціальне відчуження, які можуть бути частиною ширшого контексту соціальних проблем. Делінквентна поведінка характеризується кількома ключовими ознаками, які відображають відхилення від соціальних норм і законів. Порушення законів є центральною ознакою, що включає різноманітні форми протиправних дій – від дрібних правопорушень до серйозних злочинів. Така поведінка не лише суперечить юридичним нормам, а й указує на глибше порушення соціальних норм. Асоціальність як ще одна ознака делінквентної поведінки проявляється в неспроможності або небажання індивіда дотримуватися загальноприйнятих стандартів поведінки, що часто супроводжується агресією або бай-

дужістю до суспільних правил і очікувань. Соціальне відчуження, яке нерідко є наслідком такої поведінки, підкреслює відсутність інтеграції людини в соціальне середовище, що ще більше підсилює ризик подальших правопорушень.

Делінквентна поведінка в міському середовищі формується під впливом комплексу соціальних, економічних і просторових чинників, які разом створюють умови для виникнення злочинності. Соціальні чинники, такі як рівень соціальної дезорганізації, грають вирішальну роль у цьому процесі. Райони, де відсутня згуртованість серед мешканців, де немає соціальних мереж і підтримки, стають сприятливим середовищем для розвитку антисоціальної поведінки. Відчуття ізоляції, брак соціальних контактів і слабкість громадянських інституцій посилюють ризик того, що індивіди, особливо молодь, удаватимуться до кримінальних дій [1].

Економічні чинники також мають значний вплив на делінквентну поведінку. Бідність, безробіття та економічна нерівність часто створюють відчуття безнадії та відсутності перспектив, що може спонукати людей до пошуку незаконних шляхів заробітку. Економічно депресивні райони, де відсутні можливості для легального працевлаштування та розвитку, часто стають осередками злочинності, оскільки мешканці відчувають тиск із боку несприятливих життєвих обставин. Просторові чинники, такі як планування міських районів, наявність або відсутність громадських просторів і транспортної інфраструктури, також впливають на рівень делінквентної поведінки. Незабезпеченість територій, відсутність освітлення, занедбані будівлі та ізольовані ділянки сприяють зростанню злочинної активності, оскільки ці простори стають потенційними місцями для вчинення злочинів. Водночас райони з активними громадськими просторами, добре спланованими вулицями та підвищеною видимістю є менш схильними до злочинності, оскільки такі умови сприяють створенню безпечного середовища. Варто вказати, що соціальні, економічні та просторові чинники взаємодіють між собою, створюють умови, які можуть або посилювати, або знижувати рівень делінквентної поведінки в міському середовищі. Розуміння цих взаємозв'язків є ключовим для розроблення ефективних заходів із профілактики злочинності та забезпечення безпеки в містах [2].

У міському середовищі делінквентна поведінка часто проявляється через акти вандалізму, крадіжки, насильство та інші злочини, що безпосередньо пов'язані з умовами життя і соціальною інтеграцією. Відсутність належної соціальної інфраструктури, погані житлові умови, високий рівень безробіття і соціальна

ізоляція можуть стати чинниками, що сприяють розвитку таких форм поведінки. Архітектурні і планувальні рішення, що створюють небезпечні та непривабливі умови для життя, можуть посилювати відчуження і розпач, що, своєю чергою, підвищує ймовірність порушення закону. Делінквентна поведінка також може бути результатом негативних соціальних впливів, таких як брак можливостей для соціальної інтеграції, недостатня підтримка з боку громади або вплив кримінальних субкультур. У середовищах, де соціальні зв'язки ослаблені, а просторове середовище сприяє анонімності й ізоляції, виникають умови, які дають змогу делінквентній поведінці процвітати. Саме тому вивчення делінквентної поведінки в контексті міської забудови включає аналіз того, як фізичні і соціальні умови міського простору можуть впливати на рівень злочинності.

Взаемозв'язок між міською забудовою та рівнем кримінальної активності є складним і багатограним, що викликає неабиякий інтерес у дослідників, урбаністів та практиків у сфері безпеки. Міське середовище є не просто тлом для соціальних явищ, а активно впливає на динаміку злочинності, формуючи умови, що можуть як сприяти, так і стримувати злочинні дії. Сучасні міста, що постійно розвиваються і змінюються, стають місцем для вивчення того, як архітектурні рішення, планування та організація простору можуть вплинути на рівень кримінальної активності. Основні теорії, що пояснюють цей взаємозв'язок, підкреслюють важливість фізичного і соціального простору в контексті формування поведінки. Концепція «злочинності, що запобігається через дизайн навколишнього середовища» (CPTED) є однією з найбільш вагомих теорій, що розглядають взаємозв'язок між архітектурним плануванням і рівнем злочинності. Суть цієї концепції полягає у тому, що правильне проектування і організація міського середовища можуть суттєво зменшити можливості для скоєння злочинів, тим самим підвищуючи загальний рівень безпеки. Основний принцип CPTED полягає у тому, що добре сплановане і доглянуте середовище створює умови, які знижують мотивацію і можливості для злочинної діяльності [3].

Одним із ключових аспектів CPTED є підвищення видимості території. Це досягається через ретельне розташування будівель, створення відкритих просторових зон і забезпечення належного освітлення. Хороше освітлення не лише поліпшує видимість у темний час доби, а й сприяє зменшенню зони небезпеки, де злочинці можуть діяти без страху бути поміченими. Важливим елементом є також відсутність занедбаних ділянок і покинутих будівель, які часто стають притулками для правопорушників. Реконструкція таких зон і перетворення

їх на активні громадські простори знижують імовірність злочинних дій, оскільки активна присутність людей створює середовище, яке менш сприятливе для злочинної поведінки. Додатково, CPTED акцентує на важливості соціальної взаємодії в громадських просторах. Коли райони спроектовані так, щоб заохочувати взаємодію і участь громадян, це створює спільноту, де люди більш активно стежать за навколишнім середовищем і за іншими мешканцями. Така соціальна активність допомагає виявляти і реагувати на підозрілі ситуації, що є додатковим стримуючим чинником для потенційних злочинців. Таким чином, концепція CPTED показує, що ефективне планування міського середовища може стати потужним інструментом у боротьбі зі злочинністю. Вона пропонує чіткі та практичні рішення, спрямовані на покращення безпеки шляхом змін у дизайні і функціонуванні міських просторів, що може значно знизити рівень кримінальної активності.

Іншою важливою теорією є теорія «розбитих вікон», яка наголошує на зв'язку між фізичним станом міської забудови і рівнем злочинності. Ця теорія стверджує, що навіть незначні прояви занедбаності, такі як графіті або сміття, можуть призвести до підвищення рівня злочинності, оскільки вони сигналізують про відсутність контролю і порядку. Міські простори, які не доглядаються, стають осередком для антисоціальної поведінки, тоді як своєчасне усунення цих недоліків може запобігти ескалації злочинної активності [4].

Соціальна дезорганізація є однією з основних теоретичних рамок для розуміння взаємозв'язку між міською забудовою та злочинністю, що акцентує на значенні соціальних і економічних умов у формуванні рівня кримінальної активності. Теорія соціальної дезорганізації підкреслює, що райони, які зазнають соціальної дезорганізації через економічні труднощі, бідність, безробіття та недостатню соціальну підтримку, мають тенденцію до високих рівнів злочинності. Це пов'язано з тим, що нестабільність у таких районах часто веде до ослаблення соціальних зв'язків та зменшення рівня громадського контролю, що, своєю чергою, створює сприятливе середовище для злочинної діяльності. Архітектурні рішення і забудова можуть як посилювати, так і полегшувати дану дезорганізацію. На прикладі районів, де існує явна соціальна дезорганізація, можна побачити, що незадовільні умови життя, такі як занедбані будівлі, погане освітлення, обмежені громадські простори та відсутність інфраструктури, можуть поглиблювати існуючі соціальні проблеми. Таке середовище не лише негативно впливає на якість життя мешканців, а й сприяє зростанню злочинності, оскільки відсутність соціального

контролю та порушення соціальних норм стають нормою. Проте архітектурні і планувальні інтервенції можуть сприяти позитивним змінам. Наприклад, проектування нових житлових комплексів з акцентом на відкриті громадські простори, покращене освітлення та інфраструктуру може допомогти відновити соціальну інтеграцію та підтримати соціальні зв'язки. Створення простору для соціальної взаємодії, поліпшення умов життя та інвестиції у місцеві спільноти можуть сприяти зменшенню кримінальної активності. Оновлені райони, де забезпечено доступ до ресурсів і можливостей для мешканців, сприяють зміцненню соціального контролю і підвищенню рівня довіри між жителями. Таким чином, соціальна дезорганізація вказує на те, що архітектурні рішення і міська забудова повинні враховувати соціально-економічні умови для ефективного зниження злочинності. Інтеграція соціальних аспектів у проектування і планування міських просторів може бути ключовим чинником покращення безпеки та якості життя, сприяючи відновленню соціальної згуртованості та зменшенню рівня кримінальної активності [5].

Концепція «Природний нагляд» (Natural Surveillance) є однією з найважливіших ідей у сучасному містобудуванні та плануванні. Ця концепція акцентує увагу на створенні умов, які забезпечують високу видимість публічних просторових зон, що сприяє зменшенню злочинності та підвищенню загальної безпеки. Основна ідея полягає у тому, щоб за допомогою архітектурних та містобудівних рішень заохочувати людей спостерігати за своїм оточенням, тим самим знижуючи ймовірність учинення злочинів. Природний нагляд може бути розглянутий як фундаментальний аспект для проектування безпечного середовища. Коли простори добре освітлені і відкриті, а фасади будинків розташовані так, що надають можливість людям бачити і бути видимими з вулиць, це створює відчуття соціального контролю. Люди, які живуть або працюють у таких зонах, мають більший мотив підтримувати порядок і безпеку в їхніх громадах, адже їхні дії можуть бути легко помічені сусідами та перехожими.

Загалом ці теорії та концепції підкреслюють значення міського середовища як ключового чинника, що впливає на рівень кримінальної активності. Вони вказують на те, що правильне планування і дизайн міських просторів можуть відігравати вирішальну роль у стримуванні злочинності, а також у формуванні безпечних і комфортних умов для життя мешканців.

Саме тому в розрізі даної теми модернізація та реновація міських районів значно впливають на делінквентну поведінку, перетворюючи проблемні зони на безпечні й привабливі місця для життя. Ці процеси включають не лише фізичне оновлення інфраструктури,

а й зміни в соціальному середовищі, що разом створює нову динаміку в житті міста. Оновлення житлових будинків, поліпшення транспортної доступності, створення нових громадських просторів і модернізація освітлення знижують рівень занедбаності, що традиційно пов'язаний із високою злочинністю. Як показує практика, добре освітлені та доглянуті райони мають менший ризик стати місцем скоєння злочинів, оскільки такі зміни сприяють посиленню громадського контролю та підвищенню почуття безпеки серед мешканців.

Соціальний аспект модернізації також відіграє важливу роль у зниженні делінквентної поведінки. Програми реновації часто передбачають залучення місцевих жителів до процесу планування та розвитку їхнього району, що підвищує рівень соціальної згуртованості та відповідальності. Відчуття причетності до позитивних змін у своєму середовищі сприяє формуванню активної громади, яка готова підтримувати порядок і запобігати злочинності. У районах, де вдало поєднуються фізичні перетворення із соціальною інтеграцією, помітно знижується рівень антисоціальної поведінки, що демонструє ефективність такого підходу [6].

Проте модернізація та реновація можуть мати і двоякий ефект, особливо якщо вони здійснюються без урахування соціально-економічних потреб місцевого населення. Наприклад, у випадках гентрифікації, коли реконструкція районів призводить до витіснення менш заможних мешканців, може виникнути соціальне напруження, що, навпаки, сприяє зростанню злочинності в інших районах. Тому для досягнення стабільного зниження рівня делінквентної поведінки важливо забезпечити баланс між фізичними перетвореннями та соціальною підтримкою місцевих громад, ураховуючи потреби всіх соціальних груп. Загалом модернізація та реновація міських районів можуть суттєво знизити рівень делінквентної поведінки, якщо вони реалізуються комплексно, з урахуванням як фізичних, так і соціальних аспектів міського середовища. Ці процеси здатні не лише покращити фізичний вигляд міста, а й зміцнити соціальні зв'язки, що є важливим чинником у боротьбі зі злочинністю [7].

Модифікація міського простору відіграє ключову роль у боротьбі зі злочинністю, використовуючи архітектурні та урбаністичні рішення для створення більш безпечних та привабливих середовищ. Історія Нью-Йорка, зокрема перетворення Таймс-сквер, є яскравим прикладом успішної реалізації цього підходу.

У 1990-х роках Таймс-сквер був відомий як один із найнебезпечніших районів Нью-Йорка. Рівень злочинності там був надзвичайно високим, що відлякувало як місцевих жителів, так і туристів. Район став символом занепаду місь-

кого життя, де панували безлад та насильство. Однак, усвідомивши потенціал цього району як культурного і туристичного центру, місцева влада розробила стратегію, яка поєднала архітектурні зміни з посиленням правоохоронної діяльності.

Одним із найважливіших складників цієї ініціативи було покращення освітлення на вулицях. Добре освітлені простори сприяють підвищенню відчуття безпеки серед громадян, зменшуючи можливості для злочинців діяти непомітно. Освітлення також відіграє психологічну роль, створюючи відчуття прозорості й контролю над ситуацією. Розширення громадських просторів стало наступним важливим кроком. Простори, де можуть збиратися люди, такі як площі, парки чи пішохідні зони, мають величезний потенціал для формування здорового міського середовища. У випадку з Таймс-сквер були створені зручні зони для пішоходів, що стимулювало збільшення кількості відвідувачів та активного громадського життя. Це призвело до виникнення ефекту «живого» простору, де присутність великої кількості людей сама по собі стримувала злочинність. Не менш важливим аспектом було збільшення поліцейської присутності. Проте важливо зазначити, що у цьому разі основна увага приділялася не лише кількісному зростанню поліцейських, а й покращенню їх взаємодії з громадою. Поліція стала більше орієнтуватися на попередження злочинів, активно працюючи з місцевими жителями і бізнесами.

Завдяки цим заходам Таймс-сквер перетворився з небезпечного району на одну з найпривабливіших туристичних зон Нью-Йорка. Це досягнення є вагомим аргументом на користь того, що правильні архітектурні та урбаністичні рішення можуть значно знизити рівень злочинності та підвищити якість життя в міському середовищі. Цей приклад підкреслює важливість комплексного підходу до вирішення проблеми злочинності. Лише взаємодія архітектурних змін, соціальних програм і правоохоронних заходів здатна створити стале середовище, де люди можуть почуватися безпечно та комфортно. Таким чином, модифікація міського простору залишається одним із найефективніших інструментів у боротьбі зі злочинністю в сучасних містах.

Ще одним яскравим прикладом є ініціатива з реконструкції міського простору в Ріо-де-Жанейро. Фавели Ріо-де-Жанейро історично були відомі своїм високим рівнем злочинності, соціальною ізоляцією та браком базових послуг. Ці райони, що здебільшого виникли через неконтрольовану урбанізацію, перетворилися на складні території з обмеженим доступом до освіти, медицини та інших основних послуг. Відсутність інфраструктури, а також соціальна маргіналізація жителів фавел створювали

сприятливі умови для розвитку злочинних угруповань і наркаторгівлі.

Для вирішення цих проблем міська влада Ріо-де-Жанейро розпочала масштабну ініціативу з реконструкції міського простору у фавелах, спрямовану на поліпшення інфраструктури, соціальної інтеграції та зниження рівня злочинності. Одним із ключових елементів цього проекту стало поліпшення інфраструктури. Будівництво нових доріг, водопостачальних систем, електромереж і каналізації не лише підвищило якість життя мешканців, а й сприяло покращенню безпеки в цих районах. Коли жителі отримують доступ до базових послуг, їхня залежність від незаконних структур значно зменшується, що, своєю чергою, призводить до зниження рівня злочинності.

Іншим важливим аспектом реконструкції стало будівництво нових шкіл та медичних закладів. Освіта й охорона здоров'я є фундаментальними складниками соціальної стабільності. Завдяки доступу до якісної освіти молодь отримала можливість розвиватися і будувати своє майбутнє без необхідності звертатися до злочинної діяльності. Медичні заклади, своєю чергою, забезпечили необхідний рівень охорони здоров'я, що також підвищило загальну якість життя у цих районах. Особливу увагу в проекті приділили створенню безпечних громадських просторів і підвищенню доступності основних послуг. Громадські простори, такі як парки, площі та спортивні майданчики, відіграють важливу роль у формуванні соціальних зв'язків і довіри серед мешканців. Вони створюють середовище, де люди можуть взаємодіяти, спілкуватися і проводити час у безпечних умовах. Це, своєю чергою, сприяє зменшенню соціальної ізоляції, що є одним із ключових чинників злочинності. Програми соціальної інтеграції, запроваджені в рамках проекту, також мали значний вплив. Ці програми включали навчальні курси, професійну підготовку та підтримку підприємницьких ініціатив. Завдяки таким заходам багато мешканців фавел змогли знайти роботу або заснувати власний бізнес, що сприяло зменшенню рівня бідності та злочинності.

Успіх цього проекту в Ріо-де-Жанейро є переконливим свідченням того, що реконструкція міського простору може бути ефективним інструментом у боротьбі зі злочинністю. Замість того щоб просто посилювати репресивні заходи, важливо створювати середовище, яке забезпечує можливості для соціального та економічного розвитку. Такий підхід дає змогу не лише знизити рівень злочинності, а й суттєво підвищити якість життя мешканців, створюючи більш безпечне і гармонійне міське середовище.

Таким чином, успішні проекти з модифікації міського простору демонструють, що комп-

лексний підхід до поліпшення інфраструктури, підвищення безпеки та соціальної інтеграції може суттєво знизити рівень злочинності та створити більш безпечні умови для життя в містах.

Концепція «Природний нагляд» (Natural Surveillance) є однією з ключових ідей у містобудуванні, яка має на меті підвищення безпеки в міських просторах через оптимізацію видимості і соціального контролю. Цю концепцію ефективно реалізували у містобудівному проекті в Кейптауні, Південна Африка, зокрема в районі Вудсток. Вудсток, розташований на південь від центру Кейптауна, довгий час страждав від проблем, пов'язаних із високим рівнем злочинності та занедбаністю. Щоб вирішити ці проблеми, у місті вирішили впровадити концепцію природного нагляду. Основною метою було створення таких умов, які дадуть змогу мешканцям легко спостерігати за публічними просторами, що, своєю чергою, має зменшити ймовірність злочинних дій завдяки підвищеній видимості і соціальному контролю. Проект із реконструкції району передбачав створення нових публічних просторів, включаючи парки і площі, які були спроектовані так, щоб бути видимими з навколишніх будинків. Фасади будинків були відкриті для вулиць, що забезпечувало більшу прозорість і доступність до громадських територій. Це означало, що люди, які живуть і працюють у цьому районі, могли легко спостерігати за тим, що відбувається на вулицях і в публічних зонах.

Покращена видимість стала важливим чинником у зменшенні рівня злочинності у цьому районі. Завдяки новим архітектурним рішенням мешканці відчували себе більш безпечно, адже вони мали можливість контролювати навколишнє середовище. Відкриті простори, добре освітлені вулиці і просторове планування створили умови, за яких злочинці менш імовірно намагалися б здійснювати злочини через ризик бути поміченими. Реалізація концепції природного нагляду стала важливим кроком у боротьбі зі злочинністю і сприяла створенню більш безпечного і комфортного міського середовища. Цей проект демонструє, як правильне планування і архітектурні рішення можуть суттєво впливати на рівень злочинності та якість життя в урбанізованих районах.

Не менш важливо також подати рекомендації для архітекторів, міських планувальників та органів місцевого самоврядування щодо зниження кримінальної активності через зміни у забудові. Ці рекомендації базуються на принципах кримінологічної теорії і можуть бути застосовані як на етапі проектування нових районів, так і під час реконструкції вже існуючих міських просторів.

Першою рекомендацією є застосування принципу природного спостереження. Цей принцип полягає у забезпеченні максимальної видимості та контролю над громадськими і приватними просторами, що значно знижує можливість здійснення злочинів. Одним із ключових аспектів природного спостереження є проектування освітлення. Вуличне та громадське освітлення повинно бути ретельно сплановане, щоб забезпечити оптимальну видимість на всіх ділянках міського простору. Добре освітлені простори, такі як під'їзди, пішохідні доріжки та паркувальні зони, створюють умови, де злочинцям важко залишитися непоміченими. Яскраве освітлення не лише покращує видимість, а й підвищує відчуття безпеки серед мешканців та відвідувачів. Люди відчують себе комфортніше, коли навколо них все добре освітлене, а це, своєю чергою, стримує потенційних злочинців від здійснення протиправних дій.

Розташування будівель і вікон також відіграє важливу роль у природному спостереженні. Проектування будинків з орієнтацією вікон на громадські простори, такі як вулиці, дитячі майданчики та паркувальні зони, дає змогу мешканцям здійснювати пасивний нагляд за територією. Цей чинник має значний стримуючий ефект, адже злочинці, знаючи, що їх можуть помітити з вікон, значно рідше ризикують діяти на таких ділянках. Окрім того, мешканці, маючи можливість постійно спостерігати за подіями на вулиці, відчують більшу відповідальність за свою територію, що також сприяє зменшенню кримінальної активності.

Не менш важливим є розподіл громадських і приватних зон. Чітке визначення функцій кожного простору у міському середовищі допомагає створити ясні межі, де жителі та користувачі можуть легко розпізнавати сторонніх осіб. Наприклад, публічні парки, приватні двори та інші простори з конкретними призначеннями формують чітке уявлення про те, хто має право знаходитися на цій території. Це сприяє формуванню спільної відповідальності серед мешканців за ці простори і знижує ризик виникнення злочинів. Коли території мають чіткі межі та функціональні призначення, це полегшує виявлення підозрілих осіб і швидке реагування на потенційні загрози. Таким чином, принцип природного спостереження є важливим інструментом у проектуванні безпечного міського середовища. Завдяки добре спланованому освітленню, правильному розташуванню будівель і вікон, а також чіткому розподілу громадських і приватних зон можна значно знизити рівень злочинності та підвищити якість життя мешканців міста. Ці заходи не лише підсилюють контроль за територією, а й створюють атмосферу безпеки та захищеності, що є ключовим чинником комфортного існування в міському середовищі [8].

Наступною рекомендацією є застосування принципу природного контролю доступу. Цей принцип спрямований на те, щоб архітектурні та планувальні рішення сприяли зменшенню можливості злочинних дій через обмеження та контроль доступу до певних територій. Забезпечуючи природний контроль доступу, можна ефективно запобігти злочинам, створюючи середовище, у якому злочинцям важко діяти непомітно і безкарно.

Проектування зон контролю доступу передбачає ретельний підхід до планування вулиць, дворів і під'їздів так, щоб забезпечити контрольований вхід на певні ділянки. Це може бути досягнуто через використання воріт, турнікетів або обмежувальних парканів, які чітко визначають межі території і зменшують кількість точок входу. Такий підхід створює природний бар'єр, що ускладнює злочинцям доступ до потенційних цілей, адже контрольовані входи дають змогу легше виявити підозрілих осіб і запобігти їхньому доступу до захищених зон. Коли територія має чітко визначені межі, це також підвищує відчуття безпеки у мешканців і відвідувачів, адже вони знають, що доступ до цих просторів контролюється і що на територію не може проникнути будь-хто.

Не менш важливим аспектом природного контролю доступу є чітке маркування входів і виходів. Входи до будівель і під'їздів повинні бути добре позначені і легко помітні. Це сприяє швидкій орієнтації як мешканців, так і відвідувачів, що знижує ризик помилкових дій або небажаного вторгнення. Коли входи чітко виділені, це також зменшує ймовірність того, що злочинці зможуть непомітно проникнути в будівлю або на територію. Ясність і видимість входів та виходів додають відчуття контролю, що є важливим психологічним чинником як для мешканців, так і для потенційних злочинців. Зрозумілі і добре помітні маршрути доступу знижують рівень тривожності серед мешканців і сприяють більш ефективному використанню простору.

Захист ключових зон, таких як дитячі майданчики або громадські парки, є ще одним важливим аспектом природного контролю доступу. Ці об'єкти мають особливе значення для спільноти, тому їх захист повинен бути на найвищому рівні. Розташування цих об'єктів повинно передбачати наявність природних або штучних бар'єрів, які перешкоджають неконтрольованому доступу. Наприклад, рослинність, паркани або спеціальні конструкції можуть створювати фізичні межі, які ускладнюють вхід на територію для сторонніх осіб. Такий підхід дає змогу контролювати, хто має доступ до цих ключових зон, забезпечуючи безпеку дітей та інших вразливих груп населення. Бар'єри також виконують функцію візуального попередження, що ця територія є захищеною і кон-

тролюється, що може додатково відлякувати потенційних злочинців.

Загалом принцип природного контролю доступу є ефективним інструментом у боротьбі зі злочинністю у міському середовищі. Завдяки ретельному плануванню зон доступу, чіткому маркуванню входів і виходів, а також захисту ключових зон можна значно знизити ризик злочинних дій, підвищити рівень безпеки і створити більш комфортне середовище для життя [9].

Не менш важливим є принцип територіальності, який спрямований на формування почуття відповідальності у мешканців за свої території і підтримання соціальної згуртованості через архітектурні та планувальні рішення. Його реалізація може суттєво знизити рівень злочинності та підвищити якість життя у міських районах.

Одним із ключових аспектів територіальності є розвиток спільнот через архітектурний дизайн. Проектування районів так, щоб сприяти формуванню суспільних зв'язків, має велике значення для створення безпечного і зручного міського середовища. Наприклад, наявність спільних дворів, садиб або рекреаційних зон може сприяти розвитку соціальних зв'язків між жителями. Спільні простори, де мешканці можуть зустрічатися, спілкуватися і взаємодіяти, допомагають формувати почуття відповідальності за свою територію. Це створює середовище, де жителі стають більш зацікавленими у збереженні порядку та безпеки у своєму районі, що природним чином знижує ймовірність злочинних дій. Коли люди відчувають себе частиною спільноти і мають можливість активно брати участь у житті району, це зменшує ризик соціальної ізоляції і, як наслідок, злочинності.

Візуальна ідентифікація зон є ще одним важливим аспектом принципу територіальності. Чітке розмежування між приватними, напівпублічними та публічними просторами допомагає забезпечити контроль за територією та спростити виявлення сторонніх осіб. Це можна досягти через використання різних типів покриттів, озеленення або малих архітектурних форм. Наприклад, приватні зони можуть бути оточені низькими парканами або живоплотами, тоді як публічні простори можуть бути оформлені відкритими майданчиками і площами. Такий підхід не лише створює чіткі межі між різними типами просторів, а й забезпечує зрозуміле уявлення про те, де закінчується приватна власність і починається публічний простір. Це допомагає мешканцям і відвідувачам швидше орієнтуватися та зменшує ймовірність того, що сторонні особи можуть порушувати межі приватних або напівпублічних зон [10].

Регулярне обслуговування та утримання будівель і громадських просторів на високому

рівні є важливим для підтримання позитивного іміджу району і зменшення ризику злочинної діяльності. Коли міські простори добре доглянуті, це створює відчуття порядку і організованості, що, своєю чергою, впливає на поведінку мешканців та відвідувачів. Зневага до утримання територій може сприяти появі відчуття занедбаності, що може використовуватися злочинцями для здійснення протиправних дій. Регулярне обслуговування допомагає зберегти функціональність і естетичний вигляд простору, що сприяє формуванню позитивного іміджу району й підвищує загальний рівень безпеки.

У цілому принцип територіальності є ефективним інструментом у проектуванні безпечних і комфортних міських середовищ. Розвиток спільнот через архітектурний дизайн, чітке розмежування зон і регулярне обслуговування територій сприяють зменшенню рівня злочинності та підвищенню якості життя мешканців. Це не лише поліпшує естетику міста, а й створює середовище, де люди відчувають себе захищеними і зацікавленими у підтримці порядку й безпеки у своєму районі.

Розвиток інфраструктури та забезпечення доступу до основних послуг є критично важливими аспектами у плануванні міських районів, які суттєво впливають на якість життя мешканців і безпеку. Ефективне планування інфраструктури та транспортної доступності сприяє формуванню зручних і функціональних середовищ, де люди відчувають себе комфортно і безпечно, а також зменшує потенційні ризики злочинності.

Наявність необхідної інфраструктури є основоположним чинником у забезпеченні високої якості життя в будь-якому районі. Планування і розвиток територій повинні включати забезпечення важливих сервісів, таких як школи, лікарні, магазини та інші об'єкти інфраструктури. Школи забезпечують освіту і виховання дітей, лікарні – медичне обслуговування, а магазини – базові потреби в товарах і послугах. Наявність цих об'єктів у районі сприяє його соціальному та економічному розвитку, створює зручність для мешканців і допомагає уникнути необхідності довгих поїздок до інших частин міста [11].

Окрім того, доступ до базових послуг є важливим для забезпечення соціальної рівності та економічної стабільності. Мешканці районів, які мають легкий доступ до шкіл, лікарень і торгових точок, мають більше можливостей для отримання освіти, медичної допомоги і забезпечення своїх потреб, що позитивно впливає на загальний рівень життя. Це також сприяє соціальній інтеграції та зменшує ризики соціальної ізоляції, які можуть бути спричинені відсутністю доступу до важливих послуг. Транспортна доступність є ще одним важливим

аспектом, що впливає на безпеку та якість життя. Проектування зручної транспортної інфраструктури дає змогу мешканцям легко і безпечно пересуватися як усередині району, так і в межах міста. Це включає забезпечення зручних і безпечних пішохідних доріжок, велосипедних шляхів, а також ефективних транспортних маршрутів для автомобілів і громадського транспорту. Зручний транспортний доступ зменшує залежність від неформальних транспортних засобів, таких як таксі без ліцензії або неперевірені приватні перевізники, які можуть бути пов'язані з підвищеним ризиком злочинності. Важливість якісної транспортної інфраструктури також полягає у її впливі на безпеку дорожнього руху. Добре спроектовані дороги, пішохідні переходи і освітлені зони допомагають зменшити кількість дорожньо-транспортних пригод і забезпечують безпеку як для водіїв, так і для пішоходів. Це також створює умови для соціальної взаємодії і зменшує рівень соціальної ізоляції, що, своєю чергою, знижує ризик злочинності [12].

У комплексі розвиток інфраструктури та забезпечення доступу до послуг є основою для створення комфортного і безпечного міського середовища. Наявність необхідних сервісів і зручна транспортна інфраструктура не лише підвищують якість життя мешканців, а й сприяють зменшенню рівня злочинності, соціальної ізоляції і ризиків, пов'язаних із нерегульованим транспортом. Плани розвитку, які враховують ці аспекти, допомагають створювати життєздатні, інтегровані та безпечні міські райони, де мешканці відчувають себе захищеними і забезпеченими всім необхідним для комфортного життя.

Також співпраця між архітекторами, міськими планувальниками та органами влади є критично важливою для створення безпечних і функціональних міських просторів. Інтеграція правоохоронних органів у процеси планування та моніторинг ефективності архітектурних і планувальних рішень є основними аспектами цієї співпраці, що допомагають забезпечити максимальний рівень безпеки та комфорту для мешканців.

Інтеграція поліції у процеси планування є ключовим етапом у забезпеченні безпеки міських просторів. Залучення правоохоронних органів до ранніх стадій проектування дає змогу врахувати аспекти безпеки від самого початку. Поліцейські експерти мають у своєму розпорядженні знання про злочинність та її тенденції, що може бути надзвичайно корисним для архітекторів і планувальників під час розроблення нових проектів або реконструкції існуючих зон. Вони можуть надати важливу інформацію про те, які елементи дизайну та планування сприяють зменшенню ризику злочинів, а які, навпаки, можуть створювати

потенційні слабкі місця. Це включає рекомендації щодо розміщення освітлення, контролю доступу, організації громадських і приватних просторів та інших аспектів, що впливають на рівень безпеки [13].

Партнерство між архітекторами, планувальниками та поліцією також забезпечує краще розуміння потреб і пріоритетів громади, що може допомогти в адаптації проектів до реальних умов та вимог. Поліцейські можуть допомогти в ідентифікації «проблемних зон» у міських просторах, де злочинці можуть мати можливість діяти непоміченими. Це дає змогу вчасно внести зміни в проект, щоб уникнути потенційних проблем і забезпечити максимальний рівень безпеки. Окрім того, моніторинг та оцінка є наступним важливим аспектом у забезпеченні ефективності архітектурних і планувальних рішень. Після реалізації проектів необхідно створювати механізми для постійного моніторингу і оцінки їх ефективності у контексті зниження злочинності. Це включає у себе збір даних про рівень злочинності, аналіз результатів і виявлення можливих проблем. Регулярний моніторинг дає змогу вчасно виявляти недоліки у плануванні та проектуванні, а також оперативно вносити необхідні корективи для покращення ситуації.

Оцінка ефективності повинна бути інтегрована у процес планування від самого початку. Це означає, що вже на етапі проектування слід ураховувати способи збору даних та аналізу результатів. Важливо, щоб механізми моніторингу були чітко визначені і реалізовані, щоб забезпечити безперервний контроль за станом міських просторів та їх безпекою. Таким чином, співпраця між архітекторами, планувальниками та органами влади є основою для створення безпечних і комфортних міських середовищ. Інтеграція поліції у процеси планування забезпечує врахування аспектів безпеки на ранніх стадіях проектування, що дає змогу уникнути потенційних проблем і підвищити ефективність проектів. Постійний моніторинг та оцінка ефективності архітектурних і планувальних рішень дають змогу оперативно реагувати на зміни і вдосконалювати міське середовище, забезпечуючи високий рівень безпеки і комфорту для всіх його мешканців [14].

Застосування цих рекомендацій на практиці сприятиме створенню безпечніших та більш комфортних міських середовищ, що, своєю чергою, зменшить рівень злочинності та підвищить якість життя мешканців.

Результати дослідження. Результати дослідження підкреслюють значний вплив міської забудови та архітектурних рішень на рівень делінквентної поведінки. Перш за все, поліпшення освітлення міських територій істотно знижує рівень злочинності завдяки підвищенню видимості та збільшенню ризику

для злочинців бути поміченими. Це створює середовище, де люди почуваються більш безпечно. Окрім того, створення відкритих і активних громадських просторів сприяє посиленню соціальних зв'язків серед мешканців. Такі простори заохочують взаємодію, що, своєю чергою, посилює громадський нагляд і обмежує можливості для злочинної діяльності. Грамотне планування міських просторів допомагає зменшити кількість ізольованих ділянок, які часто є привабливими для злочинців. Важливу роль відіграє інтеграція концепцій «розбитих вікон» і CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design). Упровадження принципів чистоти, порядку та організованості разом із продуманими архітектурними рішеннями суттєво знижує рівень злочинності і допомагає підтримувати безпеку в міських районах. Це, своєю чергою, збільшує соціальний контроль над простором і посилює позитивну соціальну динаміку. Окрім зниження рівня злочинності, реалізація таких архітектурних стратегій також сприяє загальному підвищенню якості життя мешканців міста. Комфортне, безпечне середовище стимулює розвиток соціальних зв'язків, що сприяє формуванню інтегрованих, сильних громад.

Загалом дослідження показало, що продумане архітектурне проектування не лише знижує рівень кримінальної активності, а й покращує соціальну атмосферу міста, забезпечуючи комфортні та безпечні умови для життя і розвитку його мешканців.

Висновки. Аналіз впливу міської забудови та архітектурних рішень на рівень делінквентної поведінки підкреслює, що міське середовище має значний вплив на кримінальну активність. Забудова і дизайн міських просторів формують умови, які можуть як сприяти, так і стримувати злочинність. Сучасні архітектурні підходи і планування відіграють критичну роль у визначенні безпеки міського середовища та можуть суттєво змінити соціальну динаміку районів. Удосконалення освітлення, організація відкритих і активних громадських просторів, покращення видимості та зменшення можливостей для злочинної діяльності через грамотне планування можуть суттєво вплинути на рівень злочинності. Усі розглянуті теорії і практики підтверджують важливість продуманого містобудування для забезпечення безпеки. Концепція природного нагляду разом із принципами розбитих вікон і CPTED створює комплексний підхід до зниження злочинності, поєднуючи архітектурні рішення і соціальні аспекти. Реалізація цих концепцій на практиці демонструє їх ефективність у створенні безпечніших і комфортніших міських середовищ. Інтеграція цих підходів у процес міського планування дає змогу створювати безпечні середовища, де соціальні зв'язки є сильнішими, а громадський

контроль посилений. Приклади успішних проєктів, що включають такі стратегії, підтверджують, що добре сплановане міське середовище може служити потужним інструментом у боротьбі з кримінальною активністю. Результати таких ініціатив свідчать про те, що правильне проектування та архітектурні рішення можуть не лише знизити рівень злочинності, а й покращити якість життя мешканців, створюючи більш здорові та інтегровані громади. Однак для досягнення максимального ефекту необхідно враховувати широкий спектр чинників, включаючи соціальні, економічні та культурні аспекти. Синергія між архітектурними рішеннями і соціальними стратегіями є ключовою для успіху в зменшенні злочинності. Ефективні рішення потребують інтеграції архітектурних і планувальних інновацій із комплексним підходом до соціального розвитку і підтримки місцевих громад.

Таким чином, урахування впливу міської забудови на делінквентну поведінку є важливим аспектом для створення безпечних і життєдатних міст. Підходи, засновані на аналізі й упровадженні ефективних архітектурних рішень, мають потенціал значно поліпшити ситуацію з кримінальною активністю, забезпечуючи сприятливе середовище для розвитку і процвітання урбаністичних територій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каськов, І. Девіантна та делінквентна поведінка особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 75(5). С. 37–43.
2. Рущенко І.П. Соціологія злочинності : монографія. Харків, 2001. 370 с.
3. Федчак І. Моделі запобігання злочинності «превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури» (crime prevention through environmental design – cpted). *Кримінальне право та процес, Галицькі студії: юридичні науки*, 2023. № 3.
4. Що таке «Теорія розбитих вікон»? The Ukrainians. *The Ukrainians*. URL: <https://theukrainians.org/teoriya-rozbytyh-vikon/> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Яновицький Є., Селиванов О. Архітектурні рішення та прийоми при реконструкції будівель. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2022. № 64. С. 309–333.
6. Сафін Д.О. Психологія девіантної поведінки особистості. Умань, 2021. 202 с.
7. Шрамко С.С. Убезпечення від злочинності у великому місті. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2018. № 1(18). С. 82–88.
8. Глобальне будівництво: яких архітектурних трендів чекати у майбутньому. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/openmind/20210599-globalne-budivnictvo-yakih-arhitekturnih-trendiv-chekati-u-majbutnomu> (дата звернення: 28.08.2024).
9. Пустовіт О.Б., Крилова І.І. Обґрунтування запровадження проєктів «Безпечне місто» на державному рівні. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. 2023. № 11. С. 126–131.

10. Голін В.В. Зменшення можливостей вчинення злочинів: стратегічний підхід. Харків, 2020. С. 287.

11. Сментина Н.В. Фіалковська А.А. Стратегічне планування місцевого розвитку. 2019. 244 с.

12. Дьомін М.М. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2018. 51. 528 с.

13. Богатирьов І.Г., Джужа О.М. Кримінологія. Чернівці, 2020. 336 с.

14. Колодяжний М.Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні. Харків, 2018. С. 228.